

CONTRADA v. Italy (No. 4) (№ 2507/19)

Обставини справи

Справа стосувалася законності перехоплення телефонних розмов заявника та обшуку його будинку та інших приміщень (такі заходи були санкціоновані в межах провадження щодо розслідування вбивства, до якого заявник безпосередньо не залучався).

Заявником є Bruno Contrada, громадянин Італії, 1931 року народження та проживає в місті Палермо. Він є колишнім старшим офіцером поліції та заступником директора цивільної таємної служби («SISDE»).

Обставини, пов'язані з попередніми справами

У результаті кримінального провадження, розпочатого в 1996 році, пан Contrada був засуджений за підтримку організації мафіозного типу. Обвинувальний вирок щодо нього вирок набрав законної сили 8 січня 2008 року. Національні суди встановили, зокрема, що в період з 1979 по 1988 роки, будучи співробітником поліції, а потім головним приватним секретарем Вищої комісії по боротьбі з мафією і заступником директора SISDE, він систематично сприяв діяльності та досягненню злочинних цілей організації мафіозного типу, відомої як Cosa Nostra, і надавав їй підтримку.

Обставини цієї справи

У 2017 році в рамках кримінального розслідування вбивства працівника поліції (А. А.) у 1989 році прокуратура прийняла рішення про невідкладне прослуховування п'яти телефонних ліній, якими користувався пан Contrada. Розслідування зосереджувалося на трьох особах – двох імовірних членах Cosa Nostra та одному працівникові поліції (А. Г.), але сам пан Contrada не був підозрюваним.

За даними прокуратури, первинне розслідування встановило, що вбитий поліцейський належав до підрозділу спецслужб під прикриттям, якому було доручено вистежувати членів мафії, які навмисно ухилялися від кримінального переслідування. Однак, А. Г. та інші працівники цього підрозділу, включаючи пана Contrada, їхнього офіційного керівника на той час, були, як стверджувалося, корумповані. Ці офіцери також нібито намагалися перешкоджати розслідуванню, а один з них після допиту негайно зв'язався з паном Contrada. Більше того, сам пан Contrada повністю не співпрацював із слідством. З метою розкриття фактів та встановлення осіб інших членів підрозділу, прокуратура розпорядилася про стеження за реакцією ймовірно корумпованих працівників поліції та пана Contrada, а також негайне перехоплення телефонних розмов пана Contrada.

Того ж дня слідчий суддя Палермо, відповідно до положень статей 266 та 267 Кримінального процесуального кодексу та Закону № 203 (1991 року) надав дозвіл на прослуховування телефонних розмов. Він вважав, що стосовно трьох підозрюваних було достатньо доказів для того, щоб вважати, що було вчинено такі злочини як вбивства і членства в організації мафіозного типу. Більше того, у світлі висновків розслідування, було цілком ймовірно, що заявник та підозрювані будуть спілкуватися щодо обставин, які лежать в основі провадження. Спочатку перехоплення були призначені тривалістю в 40 днів, і згодом цей період кілька разів продовжувався. Цей захід було скасовано 28 липня 2018 року. З серпня 2018 року слідчий суддя дозволив прокуратурі не подавати розшифровки перехоплених розмов до завершення досудового розслідування.

У 2018 році прокуратура також розпорядилася про проведення обшуку будинку заявника та двох інших помешкань, якими він користувався, оскільки перехоплення телефонних розмов виявило існування будівель, в яких заявник зберігав документи і які обшук яких досі не проводився. Ці обшуки відбулися 29 червня 2018 року. Заявник стверджував, що саме того дня, прочитавши ухвалу про проведення обшуку, він дізнався, що його телефонні лінії прослуховувалися, а розмови – записувалися. Він стверджував, що не отримував копій відповідних судових рішень. Згодом розслідування щодо А. Г. було припинено у зв'язку зі смертю останнього. Матеріали проваджень щодо двох інших підозрюваних були передані до суду 5 червня 2020 року.

До ЄСПЛ заявник скаржився на невинуватене втручання в його права за статтею 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) та відсутність ефективного судового контролю оскаржуваних заходів, які були прийняті в межах проваджень, в яких він не був стороною. В цьому відношенні він стверджував, що є жертвою порушення статей 6, 8 та 13 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зазначив, що було видано ордер на обшук житла заявника та інших будівель, якими він користувався і що було прийнято рішення про перехоплення його телефонних розмов. Тому ЄСПЛ вважав, що заявник може стверджувати, що він є жертвою порушення статті 8 Конвенції.

Щодо обшуку

ЄСПЛ зазначив, що згідно з італійським законодавством заява про перевірку (в розумінні статті 257 Кримінального процесуального кодексу) може бути подана щодо ордера на обшук, супроводжуваного постановою про вилучення, за умови, що речі дійсно були вилучені. Беручи до уваги практику Касаційного Суду з цього питання ЄСПЛ вважав, що цей засіб захисту надав би

національним судам можливість ухвалювати рішення про законність та необхідність обшуку.

ЄСПЛ далі зазначив, що якби обшук був визнаний незаконним, заявник міг би домогтися скасування ордера на обшук і повернення всіх вилучених речей, що могло б запобігти використанню цих предметів, пов'язаних з його приватним життям, у подальшому кримінальному провадженні. ЄСПЛ вирішив, що в цій справі така форма відшкодування може становити належний засіб правового захисту щодо ймовірного порушення статті 8 Конвенції. Проте заявник не надав належного пояснення тому, чому перед зверненням до ЄСПЛ, він з такою заявою до національних судів не звертався (як це передбачено статтями 257 та 324 Кримінального процесуального кодексу). Таким чином, більшістю голосів ЄСПЛ визнав скаргу щодо обшуку житла заявника неприйнятною у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту.

Щодо прослуховування телефонних розмов

ЄСПЛ зазначив, що заявник став жертвою втручання в його право, передбачене статтею 8 Конвенції.

ЄСПЛ вважав, що таке втручання мало правову основу в італійському законодавстві й доступність закону не порушувала жодних питань. Далі ЄСПЛ вважав, що національне законодавство, згідно з тлумаченням усталеної практики Касаційним Судом, з достатньою точністю визначало коло осіб, телефони яких можуть прослуховуватися, а також обставини й умови для цього. Як наслідок, національне законодавство відповідало конвенційній вимозі передбачуваності в конкретному контексті перехоплення розмов.

ЄСПЛ вважав, що ця справа стосується конкретної ситуації осіб, на яких поширювалася дія ордеру про перехоплення інформації, але які, оскільки вони не були причетні до вчинення злочину, не були сторонами кримінального провадження, в межах якого цей ордер видавався та виконувався. У зв'язку з цим виникло питання, чи користуються такі особи такими ж адекватними та ефективними гарантіями від зловживань, що й сторони кримінального провадження.

У зв'язку з цим ЄСПЛ зазначив, що італійське законодавство передбачає, що сторони провадження повинні бути негайно проінформовані про завершення операцій з перехоплення. Їм також повинен бути наданий доступ до відповідних записів і стенограм, а також до всіх відповідних судових рішень, щоб вони могли оскаржити законність і необхідність таких дій, якщо це необхідно.

Однак таке подальше повідомлення про захід не передбачалося у випадках, коли особи, чиї комунікації перехоплювалися, не були сторонами

провадження. За винятком помилки чи іншої випадковості, такі особи могли ніколи й не знати, що стосовно них здійснювалося стеження.

Хоча заявник у цій справі не був поінформований про прослуховування його телефону, він опосередковано дізнався про цей захід під час ознайомлення з ордером на обшук. Однак для осіб, стосовно яких здійснювалися негласні слідчі дії, і які не були сторонами кримінального провадження та яким така інформація стала відомою, не існувало жодного засобу правового захисту, який би дозволяв отримати судовий перегляд прослуховування телефону. В цьому аспекті ЄСПЛ раніше встановлював, що позбавлення особи, щодо якої здійснювалося прослуховування, реальної можливості ретроспективно оскаржити такий захід також позбавляє її важливої гарантії від зловживань.

ЄСПЛ дійшов висновку, що італійське законодавство не надавало адекватних та ефективних гарантій проти зловживань особам, до яких застосовувалися заходи перехоплення, але які, оскільки вони не були підозрюваними або обвинуваченими у вчиненні злочину, не були сторонами у провадженні. Зокрема, не існувало положення, згідно з яким такі особи могли б звернутися до судового органу для ефективного перегляду законності та отримання, залежно від обставин, відповідного відшкодування.

Зважаючи на ці недоліки, ЄСПЛ постановив, що італійське законодавство не відповідало вимогам «якості закону» і не здатне обмежити втручання до того, що є «необхідним у демократичному суспільстві». ЄСПЛ не вбачив необхідності розглядати скаргу за статтею 6 та 13 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Заяву заявника щодо обшуку будинку визнано неприйнятною через невичерпання національних засобів правового захисту.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 23 травня 2024 року та набуло статусу остаточного 23 серпня 2024 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.